

УДК 911.3:331.56(477.85)

БЕЗРОБІТТЯ У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ (ЗА ДАНИМИ РИНКУ ПРАЦІ 1995-2007 РР.)*Лопушняк Л.В.**Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

У статті встановлені основні категорії працівників (робітники, службовці, особи без професій), що у 1995-2007 рр. стали безробітними, виявлені причини безробіття, прослідковано зміну співвідношення категорій безробітних, які користувалися послугами служби зайнятості в Чернівецькій області.

Ключові слова: безробіття, зареєстрований ринок праці, численність незайнятого населення (робітники, службовці, особи без професій) на зареєстрованому ринку праці Чернівецької області.

Актуальність дослідження. Перехід до ринкової економіки та пов'язане з цим загострення ситуації на ринку праці нагально потребують поглибленого і системного аналізу економічної активності населення. Вивчення рівня безробіття, з метою ефективного використання робочої сили та раціонального розподілу трудових ресурсів по регіонах та сферах економічної діяльності, сьогодні є актуальною проблемою. Минулі роки внесли у наше життя термін „безробіття”, яке розглядається як соціально-економічне явище, при якому частина робочої сили (економічно активне населення) не зайнята у сфері економіки [1].

Безробіття є центральною проблемою сучасної економіки, важливою складовою розвитку суспільства. Воно спричиняє значні матеріальні втрати, зменшує вироблений національний продукт. Велике безробіття призводить до зниження доходів населення, загострення соціальних відносин, погіршення умов життя людей, демографічних процесів, міграції населення. Вимушене безробіття негативно впливає на психіку людини, її фізичне здоров'я: зростає кількість серцевих захворювань, алкоголізм, психічні розлади особливо в молодому віці.

Аналіз попереднього досвіду. Значний внесок у вивчення питань безробіття для періоду перехідної економіки зробили З.П. Бараник, О.А. Грішкова, М.З. Злупко, І.В. Чернишов, І.І. Лукін, К.Н. Врублевський, М. Макконел., І. Оукен, Р. Сміт, Р. Солоу, Р. Дж. Еренберг та інші.

Разом з тим, проблеми безробіття населення залишаються недостатньо вивченими і досить актуальними особливо в наш час і тому потребують подальшого аналізу та вирішення, що і сформувало мету публікації. Дослідження у цьому напрямі дозволить визначити сучасні тенденції зайнятості та безробіття у Чернівецькій області.

Виклад основного матеріалу. Зростання численності незайнятого населення на зареєстрованому ринку праці Чернівецької області відбувалося в декілька етапів та пов'язане із економічними змінами в країні.

Перший етап обумовлений значним збільшенням зареєстрованого ринку праці, що

розпочалося в кінці 1995 р. і було пов'язане із приватизацією підприємств державної та комунальної власності, зупиненням промислових підприємств військово-промислового комплексу, значним зменшенням обсягів промислового виробництва [2]. Численність незайнятого населення, яке користувалося послугами служби зайнятості, збільшилось (з 1995 по 2000 рр.) на 43,2 тис. осіб, рівень зареєстрованого безробіття виріс з 0,4 % (кінець 1995 р.) до 4,3 % (кінець 2000 р.).

Другий етап значного зростання незайнятого населення на зареєстрованому ринку праці розпочався в кінці 1999 - початку 2000 рр., що пов'язано з введенням в дію Указу Президента 1999 року (№ 1529) „Про заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки”.

У 2000-2005 рр. послугами служби зайнятості користувалося від 50 до 76 тис. незайнятих осіб (майже кожен другий реальний безробітний в області). Формування зареєстрованого ринку праці в ці роки відбувалося за рахунок мешканців сільської місцевості, зокрема працівників сільсько-го господарства [5].

Із загальної численності безробітних на початку 1999 р., працівником сільського господарства був кожний 28-й безробітний, у 2000 р. – кожний 16-й, у 2007 р. - кожний 2-й безробітний. Рівень зареєстрованого безробіття зріс із 4,4 % (2002 р.) до 6,4 % (2003 р.). У сільській місцевості рівень зареєстрованого безробіття змінився відповідно з 4,8 % до 8,8 %. Найвищий рівень безробіття по Чернівецькій області спостерігався у березні 2003 р. (7,4 %, в т. ч. у сільській місцевості – 10,3 %).

Впродовж 2006 р. спостерігалось зменшення численності незайнятого населення, що користувалося послугами служби зайнятості. У цей час послугами служби зайнятості скористалося 63,9 тис. осіб, що на 13,6 % (на 10 тис. осіб менше в порівнянні із 2005 р.). Численність громадян, охоплених активними заходами сприяння зайнятості населення, впродовж 2006 р. становила 32241 осіб, що на 4,2 % або на 1299 осіб більше

порівняно із 2005 р. Рівень охоплення незайнятого населення активними заходами сприяння зайнятості населення у звітному періоді збільшився на 8,6 % та склав 50,5 %. Тобто активними заходами сприяння зайнятості було охоплено кожен другу незайняту особу, яка користувалася послугами служби зайнятості. Зростання процесу охоплення незайнятого населення активними заходами сприяння зайнятості сприяло зменшенню рівня зареєстрованого безробіття, що у 2007 року склав 3,7 % (на 1,2 % менше ніж у 2006 р.). У сільській місцевості рівень зареєстрованого безробіття зменшився на 1,6 % (порівняно з 2006 р.) і склав 5,3 %. Однак, формування зареєстрованого ринку праці продовжує відбуватися за рахунок мешканців сільської місцевості, питома вага яких в загальній численності незайнятого населення, що користується послугами служби зайнятості у 2007 р. склала 78,9 % (проти 46,2 % на початок 2000 р.) та 60,8 % (станом на 1 січня 2002 р.) [4]. Збільшення численності незайнятого населення із сільської місцевості вплинуло на структуру незайнятого населення, яке перебуває на обліку в службі зайнятості.

Впродовж останніх років змінилося співвідношення категорій безробітних, які користувалися послугами служби зайнятості. Якщо у 2000 р. питома вага робітників у загальній численності незайнятого населення складала 49,3 %, службовців – 25,6 % і 25,1 % - особи, які не мали професій, то у 2003 році ці показники склали відповідно 39,3 %, 17,5 % і 43,2 %. Станом на 1 січня 2007 року робітники склали 37,7 %, службовці – 17,4 %, особи, які не мають професій або займали місця, що не потребують спеціальної підготовки - 44,8 %. За рівнем освіти впродовж 2006 року найбільшу частку склали особи з початковою, базовою загальною та повною загальною освітою (59,2 %) та професійно-технічною освітою (23,9 %).

Обсяги заявленої підприємствами середньомісячної потреби в працівниках постійно зростають. У 2005 році кількість вакансій на підприємствах, установах та організаціях області збільшилась порівняно з 2000 р. в 2,5 рази, у 2006 р. (порівняно із 2005 р.) – на 15,7 %. Для укомплектування вільних робочих місць роботодавці потребують висококваліфіковану робочу силу. У структурі вакансій на 1 січня 2007 р. найбільша частка припадає на робочі професії (53,6 %) і службові (31 %). Для осіб, які не мають професії цей показник складає 15,4 % [7].

Сьогодні роботодавці, з метою укомплектування вільних робочих місць, потребують висококваліфіковану робочу силу. У структурі вакансій

на 1 січня 2007 р. найбільша частка припадає на робочі професії (53,6 %), службові (31 %) і для осіб, які не мають професії (15,4 %). Тому конкурс на одне вільне робоче місце склало (станом на 2007 рік) для робітників 9 осіб, службовців – 7 осіб, без професії – 38 осіб, для працівників сільського господарства – 87 осіб на одне вільне робоче місце.

На даний час функціонування ринку освітніх послуг є достатньо автономним, через що значна кількість підприємств відчуває гостру потребу у кваліфікованих робітниках за виробничими професіями.

На регіональному ринку праці постійно потребують швачок, слюсарів-сантехніків, столярів, мулярів, продавців, електриків, електрогазоварників, слюсарів з ремонту автомобілів, верстатників широкого профілю тощо. Однак ці професії (з різних причин) не користуються попитом серед безробітних, престижність їх низька і ті профорієнтаційні заходи, що проводяться спеціалістами служби зайнятості, не в змозі в повній мірі виправити і подолати тенденції, що сформувалися у суспільстві [5].

Значною є невідповідність потреби ринку праці у фахівцях з вищою освітою обсягам їх підготовки, оскільки зараз вища освіта орієнтується передусім не на потреби економіки, а не на обґрунтований попит молоді на певні спеціальності. Масовими у вищих навчальних закладах І-ІУ рівнів акредитації залишаються випуски фахівців за спеціальностями „бухгалтерський облік”, „правознавство”, „економіка підприємств”, тоді як ринок праці перенасичений бухгалтерами, юристами та економістами. До прикладу зазначимо, що станом на 1 січня 2007 р. навантаження на одну вакансію економіста з фінансової роботи пересічно по області склало 23 особи, економіста – 73 особи, бухгалтера – 19 осіб, юриста – 16 осіб, товарознавця – 29 осіб.

Ще однією з причин, що поглиблюють диспропорцію між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці, є їх регіональна невідповідність. Найбільша кількість вакансій знаходиться на підприємствах м. Чернівців (майже 70 %), в той час коли питома вага численності незайнятого населення, яке користується послугами служби зайнятості міста, склала трохи більше 10 %.

На оперативний підбір претендентів на роботу впливає невідповідність між вимогами роботодавців рівню кваліфікації кандидатів на робочі місця та розміру заробітної плати, яка ними пропонується.

За даними щомісячного моніторингу наявності вакансій за розміром заробітної плати 3,1 % вакансій із їх загальної численності подаються роботодавцями із заробітною платою нижче мінімальної, 60,9 % від мінімальної до прожитко-

вого мінімуму, 28,9 % - від прожиткового мінімуму до середньої по області заробітної платні, 7,1 % - понад пересічну по області заробітну плату.

З метою покращення професійних навиків безробітних, пом'якшення диспропорції між попитом та пропозицією робочої сили обласна служба зайнятості здійснює професійне навчання та перенавчання безробітних, які користуються послугами служби.

Впродовж 2006 р. проходили професійне навчання 4480 безробітних, що на 11,4 % більше, ніж у 2005 році. Навчання проводилося за 33-ма робітничими професіями та 61 навчальною програмою підвищення кваліфікації, враховуючи стажування безпосередньо на робочому місці.

Продовжують збільшуватися обсяги навчання безробітних на замовлення роботодавців. У 2006 р., на замовлення роботодавців, на різних курсах цільового призначення навчалися 1645 безробітних, що вдвічі більше проти 2005 р. У більшості випадків таке навчання здійснювалося безпосередньо на виробництві. Із загальної численності безробітних, які навчалися за конкретними замовленнями роботодавців, 1337 (89,7 %) осіб працевлаштовані [3, 7].

Незважаючи на те, що службою зайнятості вживається ряд активних заходів для пом'якшення ситуації на ринку праці (серед яких професійне навчання безробітних та упереджувальна професійна орієнтація) без вирішення проблеми узгодженого функціонування та взаємодії ринку праці та ринку освітніх послуг, оперативного реагування закладів освіти на потреби ринку праці, неможливе формування якісної робочої сили, забезпечення економіки кваліфікованими робочими кадрами та досягнення збалансованості пропозиції і попиту на робочу силу загалом.

У зв'язку з реформуванням агропромислового комплексу дуже гостро постала проблема безробіття сільського населення. Частка працівників сільського господарства, які мали статус безробітного залишається високою.

Висновки. Проведений аналіз показав, що ситуація на ринку праці Чернівецької області характеризується зростанням економічної активності населення за рахунок зростання кількості зайнятих осіб як працездатного, так і старше працездатного віку. Зростання кількості зайнятих відбувається майже в усіх сферах економічної діяльності, крім сільського господарства, мисливства й лісового господарства та сфери діяльності транспорту та зв'язку. Продовжується тенденція до зменшення численності незайнятого населення, яке зверталось за соціальними послугами до державної служби зайнятості, а також тих, які

отримали статус безробітного. Одним з найбільш помітних аспектів ринку праці було уповільнення процесу вивільнення працівників великих та середніх підприємств області. За даними державної служби зайнятості зменшилася численність фактично вивільнених працівників з підприємств області, проте, у сфері торгівлі, ремонту автотранспорту, побутових виробів та предметів особистого вжитку, в установах охорони здоров'я та надання соціальної допомоги відбулось значне збільшення звільнень. Основна причина звільнень - скорочення штату, власне бажання.

Попит на робочу силу у Чернівецькій області продовжує значно перевищувати пропозицію. Диспропорції щодо попиту на робочу силу та її пропозиції особливо характерні для робочих професій. Кількісний дисбаланс поглиблюється низькими якісними характеристиками більшості вільних робочих місць, тобто низьким рівнем заробітної плати, несвоєчасною її виплатою тощо.

Сучасна кон'юнктура ринку праці є несприятливою і для осіб у перед пенсійному віці та осіб, які потребують особливого соціального захисту, частка яких в обсязі безробітних збільшилась. Слід звернути увагу на те, що вищі та професійно-технічні навчальні заклади готують молодих фахівців не в повній відповідності до попиту на них на ринку праці. Особливо це стосується підготовки працівників робітничих професій високої кваліфікації.

Вирішення цього питання можливе шляхом розроблення та впровадження комплексних заходів у сфері освіти, професійної підготовки та перепідготовки кадрів, організації професійної орієнтації зайнятого і незайнятого населення; удосконалення системи оплати праці, підвищення рівня оплати праці працівників для забезпечення їх високого життєвого рівня.

Список літератури

1. Бицюра Ю. Аналіз безробіття в Україні / Географія та основи економіки в школі. – 2004. № 7. – С. 4–6.
2. Власенко О., Черниш Т., Сутність та особливості довготривалого безробіття в Україні // Україна: аспекти праці. – 2006. – № 3. – С. 8–12.
3. Грішнова О.Л. Економіка праці та соціально-трудова відносини: Підручник. – К.: „Знання”, 2004. – 535 с.
4. Лук'яненко Г.Я., Ковтун Р.М. Проблеми безробіття в Україні та шляхи їх вирішення // Актуальні проблеми економіки. – К.: 2003. – № 9. – С. 172–184.
5. Ринок праці в Україні в 1999 році: Аналітично-статистичний збірник / Міністерство праці та соціальної політики України. Державний центр зайнятості. – К.: - 2000. – 345 с.
6. Трофімова Т.Г. Безробіття як фактор нівелювання економічних та суспільно-виробничих відносин // Економіка, фінанси, право. – 2006. – № 5. – С. 31–35.

7. Україна у цифрах у 2006 році. Державний комітет статистики України. – К. – С. 182–183.

8. Шот А. Регіональні проблеми зайнятості та шляхи їх розв'язання // Економіст. – К.: - 1999. – № 9. – С 32–37.

Любомир Лопушняк. Безработность в Черновицкой области (за данными рынка труда 1995-2007 гг.). В статье определены основные категории работников (рабочие, служащие, особы без профессий), которые в 1995-2007 гг. стали безработными, выявлены основные причины безработности, проанализирована смена соотношения категорий безработных, которые пользовались услугами службы занятости в Черновицкой области.

Ключевые слова: безработица, зарегистрированный рынок труда, численность незанятого населения (рабочие, служащие, особы без профессий) на зарегистрированном рынке труда Черновицкой области.

Lopychnak L. Unemployment in the Chernivtsi region (according to the labour according to the labour marcet 1995-2007 years). In the article established the main categories of employees (workers, employees, people without jobs), in 1995-2007 he became unemployed, identified main causes of unemployment, examined the change in value categories of the unemployed who used the services of Employment Service of the Chernivtsi region.

Key words: unemployment, the registered labor market, the multitude of unemployed people (workers, employees, people without jobs) registered in the labor market Chernivtsi region.